

Koffiedik

Begin november publiceerde het Centraal Planbureau (CPB) een werkdocument waarin mogelijke ontwikkelingspaden van de Nederlandse economie tot het jaar 2010 in kaart worden gebracht 1). Onzekerheid over het toekomstig verloop van de wereldhandel en andere exogenen, en twijfel over de blijvende geldigheid van de in het gebruikte model vervatte gedragshypothesen en institutionele samenhangen, hebben het CPB doen kiezen voor een scenario-analyse: op basis van bepaalde veronderstellingen worden drie alternatieve toekomstbeelden geschetst. Ik beperk mij hier tot enkele in het oog springende resultaten voor de periode 1985 – 2000.

Bij een jaarlijkse groei van het reëel nationaal inkomen van 3% (het MIDDEN-scenario) zou de werkloosheid in het jaar 2000 nauwelijks geringer zijn dan op dit moment het geval is (750.000 personen), terwijl bij een jaarlijkse groei van 1,5% (het LAAG-scenario) het aantal werklozen zou oplopen van 800.000 nu tot 1,2 mln. in het jaar 2000. Deze uitkomsten worden – gegeven de productiegroei – bepaald door de gemaakte veronderstellingen over de jaarlijkse groei van de arbeidsproductiviteit (rond 2%) en de ontwikkeling van de gemiddelde arbeidsduur (het CPB veronderstelt een trendmatige daling van 0,5% per jaar). Het beslag op het nationaal inkomen vanuit de collectieve sector (nu circa 67%) zou in het jaar 2000 zijn gedaald tot 60% (MIDDEN), onderscheidenlijk zijn opgelopen tot 71% (LAAG).

Het kabinet heeft er in een reactie aan herinnerd dat het beleid is gericht op een forsere arbeidsduurverkorting (ADV) dan door het CPB is verondersteld. In een aanvullend werkdocument geeft het CPB aan dat van verdergaande ADV, mits is voldaan aan enkele stringente randvoorwaarden, een daling van de werkloosheid mag worden verwacht 2). Door in totaal 15% extra ADV met looninlevering (in de periode 1985 – 1995) komt de werkloosheid in het jaar 2000 uit op 500.000 in plaats van 750.000 personen (MIDDEN). De gemiddelde werkweek telt dan vanaf 1995 ongeveer 30 uur! In het scenario-LAAG daalt de werkloosheid in deze variant van 1,2 mln. tot 900.000 personen. Bij 15% extra ADV zonder looninlevering vermindert de werkloosheid niet of nauwelijks. Opvallend is dat in alle gepresenteerde varianten het reëel netto nationaal inkomen door de extra ADV nauwelijks wijziging ondergaat. Dit maakt nieuwsgierig naar de specificatie van het model; deze is – volgens een betreurenswaardige traditie – niet (gelijktijdig met de resultaten) naar buiten gebracht.

Het CPB heeft één keer eerder, halwege de jaren vijftig, een lange-termijnverkenning van de Nederlandse economie gemaakt 3). Die publikatie was een stuk dikker maar had ook een veel ambitieuzere doelstelling. „Getracht is de grenzen aan te geven waarbinnen de economische ontwikkeling zich, behoudens zeer gunstige of ongunstige omstandigheden (tot 1970) zal voltrekken”. Hoewel de modelbouwers ook toen al de betrekkelijke waarde van hun cijfers beklemtoonden, ademt de verkenning van dertig jaar geleden toch een heel andere geest dan het recente CPB-werkdocument. Vol zelfvertrouwen, zich baserend op „opmerkelijk constante” samenhangen van economische variabelen in het verleden, ontwierpen de onderzoekers destijds drie, relatief weinig uiteenlopende basis-alternatieven.

Voorop stond het bereiken van een zo gunstig mogelijk resultaat m.b.t. het reële inkomen per hoofd. Zoals de huidige CPB-directeur in zijn Ten geleide opmerkt, had de verkenning van toen sterk het karakter van een optimaliseringsvraagstuk. Het nominale loonpeil was een vanzelfsprekende stuurvariabele om de gewenste prijsverhouding ten opzichte van de buitenlandse concurrenten te realiseren. Voor de periode 1950 – 1970 werd een jaarlijkse groei van 2,5% geraamd. Gegeven een normaal werkloosheidsniveau van 3,4% in 1970, werd een jaarlijkse emigratie van 15.000 personen aanbevolen (in basis-alternatief B) om de arbeidsmarkt te ruimen. Productie en werkgelegenheid werden regionaal en naar bedrijfstak verbijzonderd. De te verwachten vraag naar arbeid werd naar scholingsniveau uitgesplitst. De belastingdruk zou dalen van 28% (1950) tot 21% (in 1970). Over de druk van sociale premies werd niet gerept. Pas enkele jaren later, in 1957, zou de eerste volksverzekering van kracht worden. Daarna explodeerden de kosten van de sociale zekerheid. De druk van belastingen en sociale premies samen beliep in 1970 44%, ruim het dubbele van wat het CBP vijftien jaar eerder had voorzien. Ook de economische groei was twee keer zo groot als geraamd (5% tegen 2,5%). De arbeidsmarkt was daardoor jarenlang overspannen. De emigratie viel

weg; uit het gebied rondom de Middellandse Zee kwam juist een omvangrijke immigratiestroom op gang. De produktie van steenkool (door het CPB voor 1970 10% hoger gesteld dan in 1950) liep al op zijn eind. In 1959 was gas gevonden in Slochteren en minister van Economische Zaken Den Uyl had de consequenties getrokken.

Het is vanzelfsprekend niet mijn bedoeling de CPB-medewerkers van het eerste uur hier een trap na te geven. Maar een blik achterom is nuttig om de beperkingen van dit type cijferwerk te beseffen. Jammer dat het CPB in zijn werkdocument geen plaats heeft ingeruimd voor een korte bespreking van de voorspellende waarde van de vorige lange-termijnexercitie. Dat zou de relatieve betekenis van zulke verkenningen (die door het CPB terecht wordt benadrukt) treffend hebben geïllustreerd. De invalshoek van die verkenning uit 1985 is een heel andere dan die van de verkenning uit 1955. Centraal staat nu de vraag hoe bestaande onevenwichtigheden kunnen worden overwonnen. Daarbij zijn drie wereldscenario's bezien. In het Ten geleide kondigt CPB-directeur De Ridder bovendien een op afzienbare termijn te verschijnen vervolgstudie aan, waarin aandacht zal worden besteed aan de gevolgen van (ingrijpende) beleidswijzigingen, institutionele hervormingen en veranderingen in gedragspatronen.

De geschiedenis van de verkenning – 1955 levert bij dit alles een hoopvol perspectief op: als de toekomstige economische groei de vorige keer met de helft is onderschat, is herhaling niet uitgesloten. Met daarbij wel de kanttekening dat onze economie momenteel institutioneel (loonvorming, koppelingen) een stuk minder flexibel is dan dertig jaar geleden en de uitgangssituatie nu zowel nationaal (werkloosheid, omvang van de collectieve sector) als internationaal (instabiele wisselkoersen, schuldenlanden) door veel grotere onevenwichtigheden wordt gekenmerkt. Maar wie weet; toekomst voorspellen blijft immers in wezen koffiedik-kijken.

1) Centraal Planbureau, *De Nederlandse economie op langere termijn. Drie scenario's voor de periode 1985 – 2010*, Werkdocument 1, Den Haag, 1985.

2) Centraal Planbureau, *Extra arbeidsduurverkorting in drie lange-termijnsenario's*, Werkdocument 2, Den Haag, 1985.

3) Centraal Planbureau, *Een verkenning der economische toekomstmogelijkheden van Nederland, 1950 – 1970*, Den Haag, 1955.